

KOTKAN KAARNIEMEN RANTAHÖYTERI b:n
HIIDENKIUKAAN KAIVAUS 3.5.-31.5.1993

Timo Miettinen

Kymenlaakson maakuntamuseo

Kotkan Kaarniemen Rantahöyteri b:n hiidenkiukaan kaivaus
3.5. - 31.5.1993. Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Kaarniemi
tl: Salovaara RN:o 1:253
om: Matti Laalo, 49300 Tavastila, puh. 952-85454
pk. 3024 10 KARHULA
x= 6711 60, y= 499 48, z= 15

Löydöt: KM 28176:1-8
Ajoitus: pronssikausi
Tutkitun alueen laajuus:
Kaivauksenjohtaja: Timo Miettinen (virkatyö)
Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo, työministeriö
Kaivauksen työvoima: Kymi-seura ry., Turun yliopiston arkeologian opiskelijoita (työharjoittelupalkalla)
Liitteet: karttaliitteet 1 - 3 *ei ole 24/8/1995*
 valokuvat 1 - 10
Kaiv. G. Rosen 1947
Tark. M. Huurre 1967

Hiidenkiukaan sijainti

Kaivauksen kohteena ollut röykkiö, Rantahöyteri b, sijaitsee Kotkan itäosassa, ent. Karhulan kauppalan alueella, Östringinlahden perukkaan työntyvän kalliyselänteen länsireunalla. Ko. röykkiö kuuluu Kymenlaakson rannikon laajimpaan hiidenkiuaskalmistoon, jossa on kaikkiaan 11 hiidenkiuasta tai niiden pohjaa ja 4 laivalatomustyyppistä rakennelmaa. Ko. Höyteriksi kutsutulla alueella (johtuuko paikannimi hautasanasta ?) on ollut pronssikaudella Östringinlahden perukasta koilliseen Salminlahteen johtava muinaissalmi, jonka luoteispuolen kallioilla pääosa hiidenkiukaista sijaitsee.

Rantahöyteri b sijaitsee lounaaseen työntyvän kalliyselänteen korkeimman kohdan lounaispuolella, paikalla, jossa kallio viettää jyrkästi länteen; kallio on ollut pronssikaudella mereen työntyvänä kallioniemenä. Kaivauksen kohteena olleesta röykkiöstä n. 6 m pohjoiskoilliseen on toinen röykkiö, Rantahöyteri a ja kaivetun röykkiön luoteispuolella laivalatomustyyppinen rakennelma Rantahöyteri c, jonka G. Rosen on tutkinut 1947 (ks. arkeol. osaston mj-luett. 1992: KARHULA 4 RANTAHÖYTERI) Maakuntamuseon 1992-93 tutkima alueen laajin hiidenkiuas, Salovaara, sijaitsee näistä röykkiöistä n. 50 m itäkaakkoon saman kallioalueen kaakkoisreunalla (ks. Timo Miettisen kaiv. kert. arkeol. osaston top. ark.). Koska Rantahöyterin hiidenkiuas ja sen luoteispuolella oleva laivalatomustyyppinen rakennelma näyttivät muodostavan hieman samantyyppisen rakenteellisen kokonaisuuden kuin Salovaaran röykkiö siltamaisine kiveyksineen ja laivalatomuksineen, otettiin Rantahöyteri b kaivauskohteeksi kesällä 1993.

Tutkittu röykkiö sijaitsee aivan lähellä kalliojyrkänteen länsireunaa, hieman etelään viettävällä rinteellä. Röykkiö halkaisija on alunperin ollut n. 8 m mutta kivien heittäminen ja röykkiön purkaminen on laajentanut sitä jonkin verran. Rantahöyteri b röykkiöhauta poikkesi muista Höyterin hiidenkiukaista sikäli, että se oli poikkeuksellisen matala, keskeltä vain 0,7 m kallion pinnasta lukien ja se oli tehty myös tavallista pienemmistä kivistä. Osin tästä syystä röykkiötä oli kaiveltu

sieltä täältä ja ainakin yhdestä kohdasta röykkiön keskeltä pohjaan saakka.

Röykkiö rakenne

Koska röykkiö sijaitsee avoimella paikalla ei sen päälle ollut kehittynyt sanottavasti sammalta eikä jäkälää. Sen koillispuolelta poistettiin muutamia pieniä puita mutta länsireunalla oleva kuusi jätettiin paikoilleen. Pintakasvillisuuden poistamisen jälkeen voitiin nähdä, että odotettua suuremman - kuten aina näyttää olevan - röykkiön kokonaismuoto oli hieman soikea pohjois-eteläsuunnassa. Röykkiön lounaisreunassa, jossa kallio vietti eniten, oli röykkiön reuna vahvistettu, ilmeisesti kivien vierimisen estämiseksi, miltei suoran linjan muodostavalla kivirivillä. Reunakehä, joka myöhemmin paljastui röykkiön täytekevyyksen alta, oli hieman näkyvillä myös röykkiön eteläreunassa muttei sen yllättävän terävä, kolmiomainen muoto.

Täytekevyyksen poistamisen jälkeen oli kallion pinnalle ladottu yhtenäinen reunakehä selvästi nähtävissä. Sen kokonaismuoto oli melko poikkeuksellinen. Eteläosa muodosti v-kuvion, jonka kärki oli hieman tylppä ja kyljet jonkinverran sisäänpäin kaartuvat. Pohjoisosa muodostui jonkinlaisesta suorakulmiosta, jonka koillisosa oli tuntuvasti osin rikkoutunutta luoteisosaa lyhyempi. Kokonaisuudessaan reunakehä muodosti siis eräänlaisen epäsymmetrisen rombikuvion, jonka rakenne on saattanut muotoutua osin lounaisreunaan - ehkä ensin - tehdyn "suojamuurin" pohjalta. Se oli saattanut ikäänkuin vaatia rakentamaan alaosan kolmiomaiseksi ja luoteisreunan suora linja oli taas ehkä muodostunut sen ulkopuolella olevan kalliokuopanteen johdosta. Reunakehän erikoislaatuisen muodon ei siis tarvitse välttämättä sisältää mitään tulkintaa vaativaa tarkoituksellisuutta tai symboliikkaa vaan se voi olla lähinnä topografisten tekijöiden aiheuttama käytännöllinen ratkaisu. Joka tapauksessa sitä voidaan pitää Rantahöyteri b röykkiökaivauksen tärkeimpänä arkeologisena tuloksena.

Löydöt

Rantahöyteri b hiidenkiukaan kaivauksessa ei tavattu mitään esinelöytöjä mutta ajoituskelpoista hiiltä saatiin talteen useista kohdin. Hiili esiintyi kallion pinnalla täytekevyyksen alla olevassa hiekankaisessa mullassa, jota oli eniten reunakehän ylemmässä osassa, itä- ja pohjoispuolella. Maa, jossa hiiltä ja nokea oli, oli kiistatta tuotu paikalle jostain muualta - kallion laki on tietenkin aina ollut jääkauden jäljiltä vailla irtaimia maalejeja. Parhaat hiilinäytteet saatiin röykkiön koillisosektorilta (näytteet II, IV ja VI); niistä kannattaa tehdä radiohiiliajoitus sitten, kun siihen on mahdollisuuksia.

"Laivalatomus"

Tutkitun hiidenkiukaan luoteispuolella sijaitseva G. Rosenin 1947 tutkimana ns. laivalatomus (Rantahöyteri c, Rosenin kertomuksessa Latomus II) on valitettavasti tuhoutunut niin pahoin, ettei Rosenin kaivauskartassa olevaa soikeahkoa reunakiveystä voi enää tunnistaa kuin muutaman kiven kohdalla. Kyseessä näyttää olleen hauta; reunakehän sisäpuolelta latomuksen koillisreunasta löytynyt palanut luu tunnistettiin ihmisen luuksi. On valitettavaa, ettei Rosenin kertomuksessa ole pintakarttaa kiveyksestä, jonka hän mainitsee erottuneen kalliolla kolmionmuotoisena sammaleen peittämänä maakumpareena. Vaikka Rosen toteaa latomuksen kaakkoispään olleen miltei kiinni röykkiössä, ei karttapiirroksen ole merkitty kiveystä latomuksen ja röykkiön väliselle alueelle.

Latomuksen ja röykkiön yhdistävä kiveys on kuitenkin selvästi nähtävissä. Se piirrettiin kaivauksen yhteydessä niiltä osin kuin se ulottui tuhoutuneen "laivalatomuksen" reunaan ja yhdyskiveyksen koillispuolelta alkuperäiseltä näyttäneen kiveyksen alta otettiin hiilinäyte (näyte VIII). Yhdyskiveystä ei kuitenkaan lähdetty purkamaan mm. sitä ajatellen, että tuhoutunutta latomusta olisi syytä pyrkiä entisöimään G. Rosenin avulla. Rantahöyteri b:n ja c:n kohdalla voidaan katsoa vallitsevan samankaltainen tilanne kuin Salovaaran röykkiön kohdalla; kyseessä on hiidenkiukaan, laivalatomuksen ja niitä yhdistävän siltamaisen kiveyksen muodostama kombinaatio, joka kuitenkin on tuntuvasti epämääräisempi. Rantahöyteri c:tä ajatellen voidaan todeta, että myös Salovaaran ns. laivalatomusta voidaan pitää lähinnä hautana, vaikka se jäikin täysin löydöttömäksi. On myös ainakin teoreettinen mahdollisuus, että molempia röykkiöitä laivalatomuksiin yhdistävä siltamainen kiveys olisi myös jonkinlainen hautakokonaisuus; koska tätä vaihtoehtoa ei tultu ajatelleeksi kaivausten aikana, ei ko. rakennelmiin kajottu.

Rantahöyteri b:n ja c:n arkeologinen merkitys

Käytettävissäni olevien tietojen perusteella näyttää siltä, ettei Höyterin kahdelle hiidenkiuas-laivalatomusyhdistelmälle, joita sitoo siltamainen kiveys, löydy ainakaan suoranaista vastinetta Manner-Suomen alueelta. Skandinavian tilanteesta ei minulla ole käytettävissä tutkimusaineistoa. Tällöin on esitettävä terminologinen varaus. Höyterin ja Kymenlaakson rannikon laivalatomukset eivät täytä kovinkaan hyvin ko. latomuksen/haudan kriteereitä, joista tärkein on symmetrisen soikea yleismuoto, suippopäisyys ja parraskiveyksen esiintyminen etenkin, jos niitä verrataan Ahvenanmaan laivalatomuksiin. Kymenlaakson kuudelta laivalatomustyyppisestä rakennelmasta voidaan termiä laivalatomus käyttää perustelluimmin kahdesta Höyterin latomuksesta, Sunakieli f:stä ja Salovaarasta, Vehkalahden Hevossaaren latomuksesta sekä Vehkalahden Kuorsalon latomuksesta, joka ei voi olla, edellämainituista poiketen, korkeusasemansa perusteella pronssikautinen. Unto Salo on jakanut pyöreitä pronssikautisista röykkiöhaudoista poikkeavat muodot soikeisiin, pitkänomaisiin ja vallimaisiin raunioihin. Olisi paikallaan laatia röykkiöiden pituus- ja leveysindekseihin perustuvat kriteerit, joiden perusteella haudat voitaisiin jakaa sovittuihin ryhmiin. Myös laivalatomustyyppisten rakennelmien kohdalla tulisi pyrkiä yhdenmukaisiin normeihin ja niiden soveltamiseen käytännössä.

Kotkassa 10.3.1994

Timo Miettinen
Kymenlaakson maakuntamuseo

1. Kallion laella sijaitseva hiidenkiuas Rantahöyteri b länestä. Etuala on ollut pronssikaudella merenlahtena.

2. Hiidenkiuas etelästä. Röykkiön louhaisreuna tehty melko viettävälle rinteelle, mikä ilmenee selvästi sen rakenteesta (ks. kartta ja kaiv. kert.).

3. Hiidenkiuas luoteesta. Edessä vasemmalla Rosenin 1947 tutkiman laivalatomuksen (Rantahöyteri c) jäänteet (männyn oik. puolella).

1993

4. Hiidenkiuas luoteesta samasta kuvakulmasta kuin kuva 3 mutta puhdistettuna jäkälästä ja sammaleesta. Laivalatomuksen tuhoutuneisuus nä aikaisempaa selvermin ja rökkiön todelliset mittasuhteet käyvät nyt ilmi.

5. Rökkiön piirtäminen meneillään. Luoteesta.

6. Hiidenkiukaan rombimainen, eteläpäästään kolmiomainen reunakiveys näkyvillä. Reunakehän keskellä samanlaista tasakokoista kivikkoa, mistä täytekiveys muutenkin oli tehty.
Kuva tikkailta etelästä.

7. Reunakehän sisäpuolinen osa paljastettuna silokallion pintaa myöten.
Kuva tikkailta koillisesta.

8. Laivalatomuksen ja hiidenkiukaan yhdistävä siltamainen kiveys avattiin röykkiön reuna-alueella. Koillisesta.

9. Hiidenkiukaan entisöinti käynnissä. Koillisesta.

10. Hiidenkiuas entisöitynä. Taustalla viereinen röykkiö Rantahöyteri a (tutkimatta). Eteläkaakosta.